

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВООЗ «ЗДОРОВ'Я ДЛЯ ВСІХ» У СИСТЕМІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Шанигін Антон Вікторович

доктор філософії з медицини,

доцент кафедри гігієни, медичної екології та громадського здоров'я

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Політика ВООЗ «Здоров'я для всіх» є однією з базових стратегічних концепцій глобального громадського здоров'я, спрямованою на забезпечення максимально можливого рівня здоров'я для всіх груп населення незалежно від соціально-економічних, географічних та інших детермінант [1, с. 630]. У сучасних умовах реформування системи охорони здоров'я України її імплементація набуває особливого значення, оскільки визначає вектор розвитку профілактичної медицини, міжсекторальної взаємодії та сталого функціонування системи громадського здоров'я.

В Україні впровадження принципів політики «Здоров'я для всіх» відбувається в умовах структурної трансформації системи охорони здоров'я, обмежених ресурсів, демографічних викликів, а також впливу соціальних, екологічних і поведінкових факторів ризику [2, с. 72]. Це зумовлює необхідність комплексної оцінки ефективності механізмів реалізації зазначеної політики з позицій громадського здоров'я.

Метою роботи є оцінка ефективності механізмів реалізації політики ВООЗ «Здоров'я для всіх» у системі громадського здоров'я України та визначення основних напрямів підвищення їх результативності в сучасних умовах.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, аналіз нормативно-правових актів, стратегічних документів ВООЗ та України у сфері громадського здоров'я, а також узагальнення сучасних наукових публікацій щодо впровадження політики «Здоров'я для всіх».

Реалізація політики ВООЗ «Здоров'я для всіх» в Україні відбувається в умовах складної епідеміологічної, демографічної та організаційної ситуації, що суттєво впливає на ефективність механізмів громадського здоров'я [3, с. 63]. Водночас національна система демонструє ознаки поступової трансформації, зокрема через посилення первинної медичної

допомоги, цифровізацію процесів та впровадження програм державних медичних гарантій.

За даними ВООЗ, Україна належить до країн із відносно високим загальним рівнем очікуваної тривалості життя, який у 2024 році становив приблизно 74,3 років, демонструючи певне відновлення після періоду пандемії COVID-19 та кризових впливів воєнного часу [4]. Водночас цей показник залишається нестабільним і суттєво залежить від впливу зовнішніх факторів, зокрема доступності медичної допомоги та профілактичних послуг.

Структурно система охорони здоров'я України характеризується значним фінансовим навантаженням на домогосподарства. За оцінками Європейської обсерваторії систем охорони здоров'я, близько 50–51% усіх витрат на охорону здоров'я в Україні припадає на приватні платежі населення, що створює ризики катастрофічних витрат для вразливих груп [5, с. 7]. Це є одним із ключових обмежень ефективності реалізації принципу «рівного доступу», закладеного в політиці ВООЗ.

Важливою складовою громадського здоров'я є функціонування первинної медичної допомоги, яка в Україні після реформи 2018 року стала центральною ланкою системи. Водночас результати опитувань ВООЗ свідчать, що хоча 94% населення знають про свої заклади первинної медичної допомоги, рівень профілактичних оглядів залишається недостатнім: лише близько 37% пацієнтів проходять рекомендовані профілактичні обстеження [6, с. 9]. Це прямо вказує на слабкість превентивної складової системи громадського здоров'я.

Додатковим викликом є вплив війни на функціонування медичної системи. За даними ВООЗ, лише у 2025 році було зафіксовано збільшення атак на заклади охорони здоров'я приблизно на 20% порівняно з попереднім роком [7]. Попри це, близько 93% медичних закладів, які були проінспектовані ВООЗ, залишаються функціональними, що свідчить про високу адаптивність системи навіть в умовах кризового навантаження [5, с. 7].

Окремо слід відзначити тягар неінфекційних захворювань, який залишається домінуючим у структурі смертності та захворюваності. Хоча з 2000-х років спостерігається зниження передчасної смертності від НІЗ, її рівень в Україні все ще більш ніж удвічі перевищує середній показник країн ЄС [8, с. 8]. Це вказує на недостатню ефективність довгострокових профілактичних програм.

Таким чином, аналіз показує, що попри впровадження ключових механізмів політики ВООЗ «Здоров'я для всіх» (реформа первинної допомоги, створення NHSU, розвиток програм медичних гарантій), їхня ефективність обмежується високою часткою приватних витрат,

недостатнім рівнем профілактики, демографічними викликами та впливом воєнного конфлікту.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що реалізація політики ВООЗ «Здоров'я для всіх» в Україні має змішаний характер результативності. З одного боку, відбувається структурна модернізація системи охорони здоров'я, посилення ролі первинної медичної допомоги та впровадження інституційних механізмів фінансування через Національну службу здоров'я України. З іншого боку, ефективність цих механізмів залишається обмеженою через високу частку приватних витрат населення, недостатню орієнтацію на профілактику та значний тягар неінфекційних захворювань.

Ключовим системним викликом залишається недостатня інтеграція підходів громадського здоров'я в усі рівні управління системою охорони здоров'я. Попри формальне впровадження профілактичних програм, їх реальний вплив на зниження факторів ризику є обмеженим, що підтверджується високою поширеністю поведінкових ризиків, низьким рівнем профілактичних оглядів та значною часткою передчасної смертності від керованих причин.

У контексті підвищення ефективності реалізації політики «Здоров'я для всіх» доцільним є посилення міжсекторальної взаємодії, зокрема інтеграції політик у сфері освіти, соціального захисту, екології та громадського здоров'я. Саме міжсекторальний підхід, який є базовим принципом ВООЗ, дозволяє впливати на соціальні детермінанти здоров'я, що формують до 70% загального стану здоров'я населення [2, с. 74].

Стратегічним пріоритетом має стати переорієнтація системи з лікувальної моделі на превентивну, з акцентом на раннє виявлення факторів ризику, скринінгові програми та формування поведінки збереження здоров'я серед населення. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток цифрових інструментів громадського здоров'я, включно з електронними реєстрами, системами епіднагляду та аналітики великих даних для прийняття управлінських рішень [1, с. 629; 3, с. 64].

Важливим напрямом також є посилення фінансової захищеності населення шляхом зменшення частки прямих витрат домогосподарств на медичні послуги та розширення пакету гарантованих послуг первинної медичної допомоги [2, с. 73]. Це відповідає принципу універсального охоплення послугами охорони здоров'я, який є одним із ключових компонентів політики ВООЗ «Здоров'я для всіх».

Отже, підвищення ефективності механізмів реалізації зазначеної політики в Україні потребує системного поєднання інституційних реформ, посилення профілактичної складової, розвитку цифрової інфраструктури та міжсекторальної взаємодії, що в сукупності забезпечить довгострокову сталість системи громадського здоров'я.

Література:

1. Шанигін А. В., Бабієнко В. В., Волошина В. К. Ключові засади Всесвітньої організації охорони здоров'я у промоції здорового способу життя // Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах спеціальних адміністративно-правових режимів та відновлення України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 17 трав. 2024 р. Одеса, 2024. С. 629–632. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/15621>
2. Шанигін А. В., Ноябрьов Д. В. Системні виклики у сфері охорони здоров'я України та роль стратегій ВООЗ у післявоєнному відновленні // Реабілітація. Рекреація. Здоровий спосіб життя – 2025 : матеріали наук.-практ. конф., м. Одеса, 23 трав. 2025 р. Одеса, 2025. С. 71–74. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/17725>
3. Шанигін А. В. Роль ВООЗ в реалізації стратегії реабілітації пацієнтів в умовах війни. Сучасні аспекти комплексної реабілітації. Виклики та перспективи – 2024 : матеріали практ. конф., м. Одеса, 10–11 жовт. 2024 р. Одеса : ПОЛІГРАФ, 2024. С. 63–64. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16094>
4. Ukraine life expectancy. TheGlobalEconomy.com. URL: https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/life_expectancy/ (дата звернення: 15.05.2026).
5. Health systems in action 2024: Ukraine / European Observatory on Health Systems and Policies, WHO Europe. Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 2024. 24 p. URL: <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-ukraine-2024> (дата звернення: 15.05.2026).
6. Health financing in Ukraine: reform, resilience and recovery / World Health Organization Regional Office for Europe. Copenhagen : WHO Europe, 2024. URL: <https://www.who.int/ukraine/publications/i/item/WHO-EURO-2024-10570-50342-75964> (дата звернення: 17.05.2026).
7. Attacks on Ukraine's health care increased by 20% in 2025 // World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news/item/23-02-2026-attacks-on-ukraine-s-health-care-increased-by-20-in-2025> (дата звернення: 15.05.2026).
8. Health systems in action: Ukraine / European Observatory on Health Systems and Policies, WHO Europe. Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 2021. URL: <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-ukraine> (дата звернення: 17.05.2026).